

Предговор

У потрази за разумевањем савремених друштвених проблема у потпуности је разумљив нагон да посегнемо за примерима из прошлости. Пратећи процес трагања за почетним узроком, друштвени научници са правом не сагледавају проблеме данашњице као изоловане од историјског контекста, већ увек имају у виду критичне тачке у прошлости током којих су постављени темељи тренутног стања. Ова потрага за одговорима у претходним етапама једног друштва често се не заврши са посматрањем друштвених норми и пракси, већ се преточи у фокусирано изучавање одређених појединаца чије животно искуство и допринос видимо као добар основ за разумевање њиховог времена, или чак као извор примера поучних за свако доба. Ово је свакако тачно у случају Арчибалда Рајса, криминолога, хуманисте, друштвеног критичара и појединца који је изузетно допринео томе да шира светска јавност схвати ниво страдања српског народа током Првог светског рата. Имајући у виду да многи радови који се налазе у овом зборнику исцрпно представљају елементе Рајсове биографије, нема потребе да то радимо у предговору. Али оно што је важно за разумевање циља који овај зборник покушава да постигне је уникатна позиција Рајса као странца који је провео скоро цео живот у Србији током периода великих изазова и промена. Ова позиција наизглед неутралног посматрача, у очима некога ко жели да разуме прошлост, али и садашњост учећи историјске поуке, чини Рајса логичним предметом истраживања. Као комшија који препричава анегдоту из нашег детињства, фасцинирани смо могућношћу да сагледамо себе из трећег лица, поготово у најформативнијим тренуцима.

Ипак, ово у потпуности разумљиво интересовање за истраживање важне историјске личности као што је Арчибалд Рајс се сусреће са неколико препрека, чије креативно превазилажење доприноси квалитету радова у овом зборнику. Ове истраживачке препреке су интересантне саме по себи, у методолошком смислу, али нам и говоре о комплексности Рајсове каријере и турбулентности времена у којем је живао. Први изазов можемо схватити као наклоност ка есенцијализацији, пракси издвајања и наглашавања одређеног елемента целине на штету целовите слике. Када су у питању истраживање историјских личности ова опасност увек постоји. У случају Арчибалда Рајса, свестране личности која је своју успешну каријеру провела у различитим државама и културама,

ова опасност је наглашена. Истраживачки рад који наглашава један аспект рада историјске личности, треба да то чини на опрезан начин, позиционирајући га не само у историјски контекст, већ и у шири животни контекст посматраног појединца. Други изазов проистиче из већ наведеног, и оправданог, порива да разумемо садашњост кроз изучавање прошлости. Ова жеља се увек треба омеђати разумевањем да тражење јасних и директних линија из прошлости у садашњост представља практично немогућ задатак. Увиди из прошлости, уочене сличности, добијају на значају тек када се утемељено размотре разлике проузроковане другим историјским контекстом. Многи радови у овом зборнику су усмерени на продубљивање разумевања ових разлике и начина на који се Рајсов живот и рад разумеју и користе у савременом контексту. Имајући ово у виду, Арчибалд Рајс престаје да буде монументална, али једнодимензионална личности. Кроз различите методолошке приступе аутори приступају њему у целости, посматрајући га као особу утемељену у историјски контекст, као аутора који критикујући своје доба говори и о многим вечним друштвеним проблемима, али и као симбол, алат у комуницирању и преношењу значења у савременој Србији.

У свом раду Стефан Радојковић и Сениша Вулић постављају темељ за даље разумевање улоге Арчибалда Рајса, нудећи детаљан преглед литературе о његовом животу и делу. Шта више, њихов рад доприноси утемељењу осталих радова у зборнику, приказујући истраживачку традицију којој се они придружују. Андријана Лазаревић и Љиљана Коларски се у свом раду фокусирају на дипломатски допринос Арчибалда Рајса, сагледавајући његову каријеру кроз призму билатералних односа између Србије и Швајцарске. Стављајући нагласак на Рајсово чувено дело друштвене критике, „Чујте Срби”, и начин на који његови закључци остају релевантни, Милица Топаловић и Јован Берић у свом раду анкетом и квантитативном анализом истражују степен сагласности испитаника са различитим Рајсовим ставовима. Продубљујући ове увиде квалитативним истраживањем фокусираним на један сегмент популације, Ненад Спасојевић и Андреа Матијевић анализирају начин на који студенти Универзитета у Београду посматрају допринос Арчибалда Рајса и његово наслеђе. Остатак зборника је посвећен различитим начинима на који се Рајс представља и уоквирује у јавном дискурсу. Јелена Вујановић, упоређујући примере медијског представљања Арчибалда Рајса у прошлости и

садашњости, објашњава у којим аспектима постоји континуитет, а у којима промене. Душан Радујко и Виктор Стаменковић доприносе овој дискусији својим истраживањем које посматрајући деценију извештавања у онлајн медијима нуди увид у начин на који медији уоквирују извештавања о Рајсу. Временски ограничавајући своју анализу медијског извештавања на деведесету годишњицу смрти Арчибалда Рајса, Никола Перишић у свом раду нуди детаљнију и прецизнију слику о начину на који се ова историјска личност представља у медијима. Коначно, пребацујући фокус на друштвене медије и њихову улогу у формирању слике о Арчибалду Рајсу, Никола Лазивић анализира дискурс који настаје на онлајн профилима, доприносећи разумевању савремених метода комуникације о историјским темама.

У Београду, јул 2023.

Андрејана Лазаревић

Душан Радујко